

Nico Schmeja

A nemzetek biztonsága a globalizáció korszakában

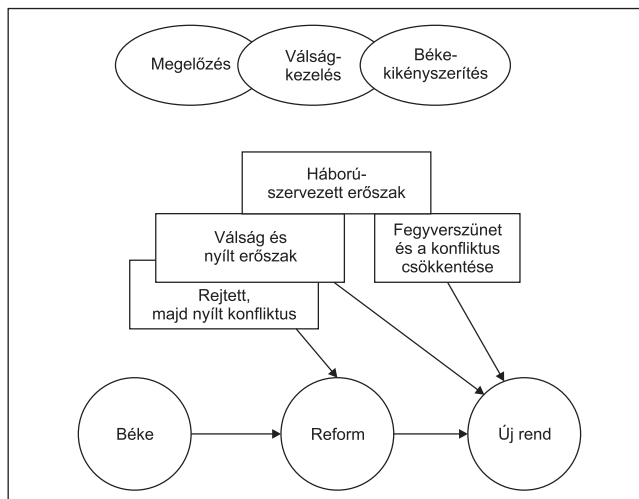
Napjaink világát új trendek és kihívások sokasága jellemzi. Ezek közül biztonságpolitikai szempontjából hat tényező érdemel megkülönböztetett figyelmet:

- A globalizáció hatására fokozódik az egyes nemzetek egymásra utaltsága. A helyi konfliktusok nagyon gyorsan globális kiterjedésűekké válhatnak;
- Az info-kommunikációs rendszerek fejlődése és összekapcsolódása lehetővé teszi, hogy azonnal értesüljünk a tőlünk jelentős földrajzi távolságban lezajló eseményekről. Ez azt is jelenti, hogy tartalmában gyökeresen módosul a „közvélemény” fogalma és értelmezése;
- A fejlődési ütem fenntartása az erőforrások korlátozott rendelkezésre állásából adódóan egyre inkább a verseny éleződéséhez, a kutatás és a technológia jelentőségének növekedéséhez vezet. Ez fokozza a képzés, a kutatás, a fejlesztés és az alkalmazkodóképesség jelentőségét;
- A környezetvédelemmel kapcsolatos megfontolások növekvő jelentőséget kapnak;
- A globális kölcsönhatások és a világ multikulturális jellegűvé válása a társadalmak és civilizációk gyorsuló ütemű változásához vezet;
- Számos esetben nő az egzisztenciális bizonytalanság, amely fokozza az instabilitást és a kockázatot. Elérkezik a kockázat társadalma (risk-society).

A fentiekből adódóan a globalizációt több szempont szerint kell vizsgálni. Ez egyrészt világméretű info-kommunikációs hálózat kialakulását jelenti, mely a tudás és az információk azonnali hozzáférhetőségének biztosításával egyszerre jelent új esélyt és lehetőséget a világ kollektív tudatának befolyásolására. Gazdasági értelemben a világkereskedelemben feloldódnak a tőke, az áruk és a szolgáltatások szabad mozgásának korlátai. A társadalomban létrejön a „világfalu”, mely a kultúra és önazonosság gyors változását, valamint a népesség korábban nem látott mértékű vándorlását vonja maga után.

A globalizáció biztonságpolitikai aspektusa új veszélyek megjelenését jelenti, az erőszak „magánosításától” az új típusú háborúk kirobbanásáig. Ezzel egyidejűleg fokozódik mind a belső, mind a külső terrorfenyegetés. Csökken a nemzetállamok politikai szerepe, és (talán) nő a kormányzati, valamint a piaci mechanizmusok átláthatósága. *A fenti összefüggéseket a következő ábra mutatja.*

A globalizáció – természetesen – számos bizonytalanságot és nyitott kérdést is tartogat. Sem a demográfiai folyamatok várható alakulásáról és a migrációról nincsenek még megbízható előrejelzéseink, sem arról hogy az információ-management, a kommunikációs és szállítási infrastruktúra hozzáférhetősége és biztonsága milyen eszközökkel érhető el. A gazdasági határok elmosódása és áttekinthetlensége éppúgy új kihívást jelentenek, mint a fokozódó környezeti kockázatok, azok globális és lokális hatásai. Az erőforrásokhoz (nyersanyagok, ivóvíz, energia) történő hozzáfé-

rés lehetősége, a kereslet és kínálat összhangjának megteremtése ugyancsak bizonytalan. Mindez arra világít rá, mennyire hiányzik a problémák átfogó, komplex kezelése, a szükséges struktúrák felvázolása, a piaci törvényszerűségek és a társadalmi igények összehangolása, valamint a globális védekező mechanizmusok a kockázatok és veszélyek kezelésére.

A vázolt tényezők együttes hatásából adódóan a világ különböző térségeiben eltérő a globalizáció értékelése. A gyorsan fejlődő Délkelet-ázsiai államokban ez a felzárkózás egyedüli lehetséges útja, míg másutt szkepticizmussal tekintenek rá, mert a nemzeti kultúrák eróziójának veszélyét és az erősebb hatalmak politikai befolyásának növekedését, újfajta gyámságok kialakulását látják benne. A globalizáció kínálta lehetőségek és veszélyek felvetik a hatékony, világméretű kormányzási mechanizmusok kialakításának időszerűségét, az emberi jogok előtérbe helyezését. Ezek a globalizált társadalom és gazdaság kialakulásának irányába ható trendek újfajta erőegyensúlyok létrehozását teszik szükségessé, az államközi kooperációban rejlő irányítási lehetőségek fokozott kiaknázásával.

Ebből az is következik, hogy a nemzetbiztonság napjainkban átfogja a veszélyek és kockázatok ésszerű mértékűre csökkentését. A nemzetbiztonság ebben a megközelítésben szorosan kötődik a társadalmi és a gazdasági biztonsághoz. Ezzel egyidejűleg nem lehet eléggé hangsúlyozni a kulturális hatások jelentőségét a biztonságra és stabilitásra. A hagyományos kormányzati struktúrán kívüli (civil) szerveződések egyszerre jelentenek új lehetőséget és konfliktusforrást mind a regionális, mind a globális szinten. Arra is fel kell készülnünk, hogy az erőszak gyorsan és globális méretekben eszkalálódhat. Ebből az következik, hogy a jelenlegi világrendszer nem alkalmas az új biztonság- és társadalompolitikai kihívások kezelésére, a világpolitika színpadának régi és új szereplői közötti, bonyolult kölcsönhatások és konfliktusok kezelésére.

Korunk új biztonságpolitikai fenyegetései közül az alábbiak érdemelnek megkülönböztetett figyelmet:

- politikai instabilitás mindenekelőtt azon államokban, melyek a globalizáció veszteségeinek bizonyulnak;
- a globalizáció hatására előtérbe kerülnek az etnikai, kulturális és vallási jellegű nézetütközések az értékekről, normákról és rendszerekről. Ezek természetesen a hatalom és befolyás megszerzéséért folyó küzdelem egyik színterei is;
- növekszik az államilag nem ellenőrzött erőszak-szervezetek (szervezett bűnözés, terror) jelentősége. Ez különösen akkor jelentős, ha meggyengül az államhatalom;
- a szegény és gazdag országok és társadalmi rétegek közötti konfliktusok mind jelentősebbekké válnak, de ezzel egyidejűleg fennmaradnak a hagyományos területi konfliktusok és érdekellentmondások is. A szemben álló felek számára – technikai szempontból – mind egyszerűbbé válik a tömegpusztító fegyverekhez történő hozzájutás.

A vázolt folyamatok együttes hatására a jövő háborúinak fontos jellemzője lesz a szemben álló felek aszimmetriája. Jelenleg az Egyesült Államok még egyedi katonai erőforrásokkal rendelkezik, de már jól látható a feltörekvő, regionális hatalmak erőfitogtatása. A széteső államokban mindinkább a dezintegrációt, az egymással párhuzamos erőközpontok kialakulását figyelhetjük meg. Miközben a hagyományos háborúk jelentősége csökken, nő az etnikai/vallási alapú polgárháborús konfliktusok jelentősége.

A katonai erő magánosítása (privatizációja) helyi hadurak, kalózok megjelenéséhez, megerősödéséhez vezet. Azt is láthatjuk, hogy a nemzetközi terrorizmus egyre intenzívebben és hatékonyabban használja a hagyományos és elektronikus médiát (pl. videomegosztó portálok).

A konfliktusok kialakulását számos tényező erősíti. Ezek közül kiemelendő, hogy a társadalmi átalakulások következtében gyengülnek a hagyományos értékek, normák. Hiányoznak a tradíciók, nő a gyökértelenség és az értékválság. Ezzel együtt csökken a hagyományos tekintélyek szerepe, helyettük és mellettük új szereplők és elitek jelennek meg. A harmadik világ számos államában az európai modell és nemzetállam kudarcát tapasztaljuk. A mind jelentősebb gazdasági erőre támaszkodó erőszak új ideológiákkal párosulhat, melyek hatását tovább növelhetik a titkos és nyílt beavatkozások más országok belügyeibe.

Ebben a helyzetben *megnő a konfliktusok megelőzésének fontossága. A konfliktus-megelőzés operatív szinten a korai válság-előrejelző rendszerek kialakítását, a közvetítést (mediáció), a kényszerítő és ösztönző gazdasági eszközök célszerű alkalmazását, valamint a katonai erő biztonságfokozó és elrettentő célú alkalmazását* jelenti. Mindez azonban a mélyreható, szerkezeti átalakítás szükségességét is magával vonja. A korábbinál megbízhatóbb és stabilabb struktúrák létrehozása a nemzetközi jogrend megerősítését éppúgy magában foglalja, mint a jólét és igazságosság növelését, valamint az államok, csoportok (mindenek előtt a kisebbségek), továbbá az egyének biztonságának fokozását.

Az erőszakos konfliktusok kirobbanásának növekvő valószínűsége időszakában a háború és a hadviselés formái mind sokszínűbbekké válnak, a „high-tech” hadviseléstől az archaikus eszközökkel vívott konfliktusokig. Ezzel egyidejűleg azonban nem változik alapvetően a fegyveres erők jellege és rendeltetése, de módosul a politikai eszköztár és a konfliktusok formája is mind változatosabb lesz. A katonai, politikai, közigazgatási,

humanitárius és rekonstrukciós feladatok mindinkább átfedik egymást. Az átalakuló világrendben Európa olyan mértékben lesz azt képes befolyásolni, amennyire felkészült a konfliktusok kezelésére. Az elmúlt évtizedek konfliktusai, béke-kikényszerítő és fenntartó műveletei rámutatnak arra, hogy mely területeken van különösen nagy szükség a nemzetépítésre és újjáépítésre. Ezeket a fenti ábra foglalja rendszerbe.

A bemutatott összefüggésekből az tűnik ki, hogy a napjainkban alakuló-formálódó új társadalmi-gazdasági világrend új kihívások sokaságát hordozza magával. Az államok, társadalmak és gazdaságok fokozódó összekapcsolódása növeli a nem-állami erőszak alkalmazásának veszélyét. A meglévő szervezetek és struktúrák alkalmatlanok az új konfliktusok jelentős hányadának kezelésére, mindenek előtt azért, mert a biztonság megteremtése a politikai, gazdasági, társadalmi és katonai eszközök összehangolt alkalmazását követeli meg. Ehhez elengedhetetlen az intervenció új szabályainak kidolgozása.